

15-Yanvar, 2026-yil

TA’LIMDA O‘QITUVCHINING REFLEKTIV KOMPETENSIYASINI BAHOLASH VA RIVOJLANTIRISH

Yuldashova Matluba Allanazarovna

Osiyo xalqaro universiteti magistri

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘qituvchining reflektiv kompetensiyasini baholash va rivojlantirish masalalari ilmiy asosda tahlil qilinadi. Reflektiv kompetensiya o‘qituvchining pedagogik faoliyatini tahlil qilish, xatolarni aniqlash, pedagogik qarorlarni ongli qabul qilish va o‘quv jarayonini optimallashtirish qobiliyatini o‘z ichiga oladi. Matnda reflektiv kompetensiyani baholash usullari, metodik yondashuvlar, mentorlik, superviziya, innovatsion pedagogik texnologiyalar va O‘zbekiston sharoitidagi amaliy tajribalar batafsil ko‘rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari reflektiv kompetensiyaning o‘qituvchining professional malakasi va o‘quvchilarning individual rivojlanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatishini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: Reflektiv kompetensiya, o‘qituvchi, pedagogik faoliyat, baholash, rivojlantirish, innovatsion texnologiyalar, O‘zbekiston, mentorlik, superviziya, interaktiv metodlar.

ОЦЕНКА И РАЗВИТИЕ РЕФЛЕКСИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ УЧИТЕЛЯ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация: В статье рассматриваются вопросы оценки и развития рефлексивной компетенции учителя на научной основе. Рефлексивная компетенция включает в себя способность учителя анализировать педагогическую деятельность, выявлять ошибки, осознанно принимать педагогические решения и оптимизировать учебный процесс. В работе подробно рассматриваются методы оценки рефлексивной компетенции, методические подходы, наставничество, супервизия, инновационные педагогические технологии и практический опыт в условиях Узбекистана. Результаты исследования показывают, что рефлексивная компетенция оказывает прямое влияние на профессиональную квалификацию учителя и индивидуальное развитие учеников.

Ключевые слова: Рефлексивная компетенция, учитель, педагогическая деятельность, оценка, развитие, инновационные технологии, Узбекистан, наставничество, супервизия, интерактивные методы.

**ASSESSMENT AND DEVELOPMENT OF TEACHERS’ REFLECTIVE
COMPETENCE IN EDUCATION**

Abstract: *This article examines the issues of assessing and developing teachers’ reflective competence based on scientific research. Reflective competence encompasses the teacher’s ability to analyze pedagogical activity, identify mistakes, make conscious pedagogical decisions, and optimize the learning process. The study discusses methods of assessing reflective competence, methodological approaches, mentoring, supervision, innovative pedagogical technologies, and practical experiences in the context of Uzbekistan. The results indicate that reflective competence has a direct impact on the teacher’s professional skills and students’ individual development.*

Keywords: *Reflective competence, teacher, pedagogical activity, assessment, development, innovative technologies, Uzbekistan, mentoring, supervision, interactive methods.*

Zamonaviy ta’lim tizimida o‘qituvchining professional rivojlanishi nafaqat nazariy bilimlarni egallash bilan, balki pedagogik faoliyatini doimiy tahlil qilish, baholash va takomillashtirish bilan chambarchas bog‘liqdir. Shu nuqtai nazardan, reflektiv kompetensiya o‘qituvchining o‘z faoliyatini kritik tahlil qilish, o‘quv jarayonidagi muvaffaqiyat va kamchiliklarni aniqlash, pedagogik qarorlarni ongli ravishda qabul qilish qobiliyatini anglatadi. Reflektiv kompetensiya nafaqat o‘qituvchining shaxsiy pedagogik malakasini oshirish, balki ta’lim sifatini yaxshilash va o‘quvchilarning individual rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, reflektiv kompetensiyaga ega o‘qituvchi o‘quv jarayonini samarali rejalashtira oladi, innovatsion metodlarni qo‘llashga tayyor bo‘ladi va o‘quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga oladi. Shu bilan birga, reflektiv kompetensiya pedagogik faoliyatning kognitiv, metakognitiv va emotsional-kommunikativ komponentlarini o‘z ichiga oladi¹⁷. Kognitiv komponent o‘qituvchining nazariy bilimlari va metodik tayyorgarligini bildirsa, metakognitiv komponent uning o‘z faoliyatini tahlil qilish, xatolarni aniqlash va pedagogik qarorlar qabul qilish qobiliyatini ifodalaydi, emotsional-kommunikativ komponent esa o‘quvchilar bilan samarali muloqot, empatiya va pedagogik motivatsiyani o‘z ichiga oladi. Reflektiv kompetensiya o‘qituvchining professional pedagogik malakasi va ta’lim jarayonining sifatini oshirishda muhim ahamiyatga ega ekanligi ko‘plab ilmiy tadqiqotlar bilan tasdiqlangan.

O‘qituvchining reflektiv kompetensiyasini baholash ko‘plab usullar orqali amalga oshiriladi. Ularning eng keng tarqalgani o‘z-o‘zini baholash usullari bo‘lib, bu o‘qituvchiga o‘z pedagogik faoliyatini maxsus so‘rovnomalar, jurnal va reflektiv kundaliklar orqali tahlil qilish imkonini beradi. Shu yo‘l bilan o‘qituvchi o‘z xatolarini aniqlaydi, muvaffaqiyatlarini qayd qiladi va kelajakdagi darslarni rejalashtirishda foydali xulosalar chiqaradi. Ikkinchi usul – bu mutaxassislar tomonidan baholash bo‘lib, pedagogik ekspertlar yoki mentorlar

¹⁷ Loughran, J. *Developing Reflective Practice: Learning About Teaching and Learning Through Modelling*. 2002.

15-Yanvar, 2026-yil

o‘qituvchining darslarini kuzatadi va uning reflektiv faoliyatini konstruktiv fikrlar bilan baholaydi. Ushbu jarayon o‘qituvchining professional tajribasini kengaytiradi, uni o‘z faoliyatini yanada ongli ravishda tahlil qilishga undaydi. Uchinchi usul esa o‘quvchi natijalariga asoslangan baholashdir. O‘quvchilarning bilim darajasi, ijodiy va tanqidiy fikrlash ko‘nikmalari o‘qituvchining reflektiv faoliyati samaradorligini aks ettiradi¹⁸. Shu bilan birga, baholash jarayonida ko‘p darajali indikatorlar qo‘llaniladi: darslarni rejalashtirish, metodik yondashuvni yangilash, o‘quvchilar bilan interaktiv faoliyatni tashkil etish va pedagogik qarorlar qabul qilish. Bu indikatorlar yordamida o‘qituvchining reflektiv kompetensiyasi aniq va ilmiy asoslangan tarzda baholanadi, shuningdek, rivojlantirish rejalari ishlab chiqiladi.

Reflektiv kompetensiyani shakllantirish va rivojlantirish bir nechta metodik yondashuvlar orqali amalga oshiriladi. Pedagogik superviziya va mentorlik tizimi orqali tajribali pedagoglar yordamida o‘qituvchilar o‘z faoliyatini tahlil qiladi va konstruktiv fikr oladi. Reflektiv kundalik yuritish orqali o‘qituvchi har bir darsdan keyin pedagogik jarayonini yozma tarzda tahlil qiladi, kamchiliklarni aniqlaydi va ularni bartaraf etish rejasini ishlab chiqadi¹⁹. Shu bilan birga, interaktiv metodlar, mobil ilovalar va onlayn platformalar o‘qituvchiga o‘quv jarayonini tahlil qilish va optimallashtirish imkonini beradi. Jamoaviy professional rivojlanish, seminarlar va master-klasslar orqali tajriba almashish reflektiv kompetensiyani mustahkamlaydi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, o‘qituvchining reflektiv kompetensiyasi uning pedagogik motivatsiyasi va ijobiy pedagogik munosabatiga bevosita bog‘liqdir.

Reflektiv kompetensiyani baholashda asosiy indikatorlar tashkiliy, pedagogik va shaxsiy-professional ko‘rsatkichlarni o‘z ichiga oladi. Tashkiliy indikatorlar darslarni rejalashtirish, metodik materiallar tayyorlash va o‘quv jarayonini boshqarishni o‘z ichiga oladi. Pedagogik indikatorlar o‘quvchilarning bilim darajasi, ijodiy fikrlash qobiliyati va mustaqil ishlash ko‘nikmalarini o‘z ichiga oladi. Shaxsiy-professional indikatorlar esa o‘qituvchining shaxsiy rivojlanishi, emotsional intellekti va kommunikativ qobiliyatlarini bildiradi. Ushbu indikatorlar yordamida o‘qituvchining reflektiv kompetensiyasi ilmiy asoslangan tarzda baholanadi va uning rivojlanishi uchun aniq tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Hozirgi kunda xalqaro va mahalliy pedagogik tadqiqotlar o‘qituvchining reflektiv kompetensiyasini baholash va rivojlantirish masalalariga katta e’tibor qaratmoqda. Masalan, Schön (2019) o‘qituvchilarning reflektiv kundalik yuritishi orqali pedagogik natijalarni sezilarli darajada yaxshilanishini ko‘rsatgan²⁰. O‘zbekiston sharoitida esa o‘qituvchilarning mentorlik va jamoaviy professional rivojlanish orqali reflektiv kompetensiyasini oshirish samarasi qayd etilgan. Shu bilan birga, reflektiv kompetensiyani rivojlantirish uchun har bir o‘qituvchi pedagogik faoliyatini doimiy tahlil qilishi, mentorlik tizimidan foydalangan holda konstruktiv fikr olishi, innovatsion pedagogik texnologiyalarni dars jarayoniga integratsiya qilishi, o‘quvchilar bilan individual yondashuv va interaktiv metodlarni keng

¹⁸ Van Manen, M. *Researching Lived Experience*. 1990.

¹⁹ Zeichner, K. *Teacher Education and the Struggle for Social Justice*. 2009.

²⁰ Shon, D. A. (2019).

15-Yanvar, 2026-yil

qo‘llashi, professional hamjamiyatlarda tajriba almashishi lozim²¹. Shu tarzda reflektiv kompetensiya nafaqat o‘qituvchining shaxsiy malakasini oshirishga, balki o‘quvchilarning individual rivojlanishiga va ta’lim sifatining yaxshilanishiga ham xizmat qiladi. Reflektiv kompetensiya ta’lim tizimida o‘qituvchining professional o‘sishini ta’minlovchi asosiy vosita bo‘lib, uni baholash va rivojlantirish pedagogik jarayonning ajralmas qismiga aylanishi lozim. O‘qituvchining doimiy ravishda o‘z faoliyatini tahlil qilishi, xatolarini aniqlashi va pedagogik qarorlarni ongli ravishda qabul qilishi nafaqat uning professional malakasini oshiradi, balki o‘quvchilarning ta’lim jarayonida faol ishtirokini ta’minlaydi. Shu bois, reflektiv kompetensiya o‘qituvchining shaxsiy va professional rivojlanishi, pedagogik innovatsiyalarni qo‘llash va ta’lim sifatini oshirishda muhim ahamiyatga ega bo‘lib, pedagogik faoliyatning har bir bosqichida uzluksiz ravishda shakllantirilishi va baholanishi lozim.

Reflektiv kompetensiyani shakllantirish va rivojlantirish jarayoni nafaqat nazariy asoslarda, balki amaliy pedagogik faoliyatda doimiy kuzatuv, tahlil va konstruktiv baholash orqali amalga oshiriladi. Shu nuqtai nazardan, o‘qituvchining o‘z-o‘zini baholash mexanizmi pedagogik jarayonning markaziy qismi hisoblanadi. Reflektiv kundalik yuritish metodikasi eng samarali usullardan biri bo‘lib, u orqali o‘qituvchi har bir darsdan keyin pedagogik vazifalarni, o‘quvchilarning individual xususiyatlarini, qo‘llangan metod va texnologiyalarning samaradorligini tahlil qiladi. Kundalik yozuvlar pedagogik qarorlarni ongli ravishda qabul qilish, xatolardan o‘rganish va dars sifatini doimiy oshirish imkonini beradi. Shuningdek, bunday yondashuv o‘qituvchiga o‘z pedagogik tajribasini tizimli tarzda qayta ko‘rib chiqish va innovatsion metodlarni amaliyotga joriy etish imkonini yaratadi²².

Amaliy pedagogik tajribada reflektiv kompetensiyani rivojlantirishning yana bir samarali vositasi – mentorlik va superviziya tizimi hisoblanadi. Tajribali pedagoglarning darslarni kuzatishi, konstruktiv tavsiyalar berishi va professional maslahatlar bilan ta’minlashi o‘qituvchining pedagogik qarorlar qabul qilish qobiliyatini oshiradi²³. Bu jarayon nafaqat o‘qituvchining malakasini yaxshilash, balki pedagogik hamjamiyatda doimiy bilim almashish va innovatsiyalarni tatbiq etishga ham yordam beradi. Shuningdek, jamoaviy seminarlar, master-klasslar va tajriba almashish platformalari reflektiv yondashuvni mustahkamlashda muhim rol o‘ynaydi. Shu yo‘l bilan o‘qituvchilar o‘z pedagogik faoliyatini tahlil qilishda yagona standartlar va indikatorlar asosida harakat qiladilar, bu esa baholash jarayonini aniq va ilmiy asoslangan qiladi.

Reflektiv kompetensiyani rivojlantirishda innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo‘llash muhim ahamiyatga ega. Masalan, interaktiv metodlar, mobil ilovalar, onlayn platformalar va virtual laboratoriyalar orqali o‘qituvchi dars jarayonini real vaqt rejimida tahlil qilishi va o‘quvchilar bilan samarali muloqotini tashkil qilishi mumkin. Mobil ilovalar yordamida o‘quvchilarning bilim va ko‘nikmalari monitoring qilinadi, bu esa o‘qituvchiga reflektiv qarorlar qabul qilish imkonini beradi. Shu bilan birga, onlayn platformalar

²¹ Korthagen, F. (2004).

²² Hatton, N., & Smith, D. *Reflection in Teacher Education: Towards Definition and Implementation*. 1995.

²³ Feiman-Nemser, S. *Teacher Learning: How Do Teachers Learn to Teach?* 2001.

15-Yanvar, 2026-yil

pedagogik materiallar va dars rejalari bilan almashish, tajriba almashish va innovatsion metodlarni tatbiq etish imkonini yaratadi²⁴. Shu tarzda texnologik vositalar reflektiv kompetensiyani shakllantirish jarayonini tezlashtiradi va amaliy pedagogik tajribani boyitadi.

O‘zbekiston sharoitida reflektiv kompetensiyani rivojlantirish bo‘yicha olib borilgan tadqiqotlar o‘qituvchilarning pedagogik faoliyatini baholash va optimallashtirishda mentorlik va professional hamjamiyatlarining samaradorligini ko‘rsatadi. Ta’lim muassasalarida doimiy professional rivojlanish dasturlari, pedagogik treninglar, innovatsion metodik seminarlar va jamoaviy loyiha ishlari o‘qituvchilarning reflektiv kompetensiyasini oshirishga xizmat qiladi. Masalan, o‘qituvchilarni interaktiv darslar, loyiha asosida o‘qitish metodlari va mobil texnologiyalar yordamida o‘quv jarayonini tahlil qilishga o‘rgatish natijasida pedagogik qarorlarni ongli ravishda qabul qilish ko‘nikmalari sezilarli darajada oshadi. Shu bilan birga, reflektiv kompetensiya o‘quvchilarning individual rivojlanishi, ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Shuningdek, reflektiv kompetensiyani rivojlantirishda individual va guruh asosidagi tahlil metodlari samarali hisoblanadi. Individual yondashuv orqali o‘qituvchi o‘z faoliyatining kuchli va zaif tomonlarini aniqlaydi, kamchiliklarni bartaraf etish bo‘yicha shaxsiy strategiyalar ishlab chiqadi²⁵. Guruh asosidagi yondashuv esa pedagogik jamoa doirasida darslarni muvaffaqiyatli qilish, tajriba almashish va konstruktiv tanqid orqali umumiy professional madaniyatni shakllantirish imkonini beradi. Shu tarzda, reflektiv kompetensiya nafaqat o‘qituvchining shaxsiy malakasini oshiradi, balki ta’lim muassasasining umumiy pedagogik muhitini ham yaxshilaydi.

Reflektiv kompetensiyani rivojlantirish jarayonida indikatorlar tizimi muhim rol o‘ynaydi. Tashkiliy indikatorlar darslarni rejalashtirish, metodik materiallarni tayyorlash va o‘quv jarayonini boshqarishni o‘z ichiga oladi. Pedagogik indikatorlar o‘quvchilarning bilim darajasi, ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyati va mustaqil ishlash ko‘nikmalarini bildiradi²⁶. Shaxsiy-professional indikatorlar esa o‘qituvchining shaxsiy rivojlanishi, emotsional intellekti va kommunikativ qobiliyatlarini o‘z ichiga oladi. Ushbu indikatorlar yordamida reflektiv kompetensiya aniq baholanadi va rivojlantirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Xulosa qilib aytganda, reflektiv kompetensiya zamonaviy ta’lim tizimida o‘qituvchining professional rivojlanishi va pedagogik faoliyatining samaradorligini oshirishda asosiy omil hisoblanadi. Uni rivojlantirish va baholash jarayoni o‘z-o‘zini baholash, mentorlik, superviziya, innovatsion texnologiyalar va jamoaviy tajriba almashishga asoslanadi. O‘zbekiston tajribasi shuni ko‘rsatadiki, doimiy professional rivojlanish dasturlari, interaktiv metodlar va mobil texnologiyalar reflektiv kompetensiyani oshirishda muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, reflektiv kompetensiya o‘quvchilarning

²⁴ Korthagen, F. *In Search of the Essence of a Good Teacher: Towards a More Holistic Approach in Teacher Education*. 2004.

²⁵ Van Manen, M. *Researching Lived Experience*. 1990.

²⁶ Mezirow, J. *Transformative Learning: Theory to Practice*. 1991.

15-Yanvar, 2026-yil

individual rivojlanishi, ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish, pedagogik jarayon sifatini oshirish va ta’lim sifatini yaxshilashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Schön, D. A. *The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action*. New York: Basic Books, 1983.
2. Zeichner, K. *Reflective Teaching and Professional Development*. London: Routledge, 2010.
3. Loughran, J. *Developing Reflective Practice: Learning About Teaching and Learning Through Modelling*. London: RoutledgeFalmer, 2002.
4. Korthagen, F. *In Search of the Essence of a Good Teacher: Towards a More Holistic Approach in Teacher Education*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 2004.
5. Rodgers, C. *Defining Reflection: Another Look at John Dewey and Reflective Thinking*. Teachers College Record, 2002.
6. Brookfield, S. *Becoming a Critically Reflective Teacher*. San Francisco: Jossey-Bass, 1995.
7. Hatton, N., & Smith, D. *Reflection in Teacher Education: Towards Definition and Implementation*. *Teaching and Teacher Education*, 1995, 11(1): 33–49.
8. Van Manen, M. *Researching Lived Experience: Human Science for an Action Sensitive Pedagogy*. Albany: SUNY Press, 1990.
9. Day, C. *Professionalism, Professional Development and the Development of Reflective Practice*. *International Journal of Educational Research*, 1999, 31(8): 553–569.
10. Feiman-Nemser, S. *Teacher Learning: How Do Teachers Learn to Teach?* *Harvard Educational Review*, 2001, 71(4): 449–479.